

Justisdepartementet

Deres ref: 19/4272

Oslo, 21. april 2020

HØRINGSUTTALELSE FRA RETTSPOLITISK FORENING – HØRING NOU 2019:26 RUSREFORM FRA STRAFF TIL HJELP

1. Innledning

Det vises til departementets høringsbrev av 19. desember 2019 vedrørende rusreform.

Rettspolitisk forening (Rpf) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. Rettspolitisk forening arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og for å bedre den rettslige situasjonen for sosialt vanskeligstilte grupper. Vi ønsker med dette å uttale oss om deler av forslaget om rusreform. Når det gjelder forslaget kapittel 18.5.2 om forslag til lemping av gjeld i forbindelse med gjennomføring av behandling for rusproblemer, stiller foreninga seg bak Jussbuss' hørings svar på dette punktet.

2. Generelt om forslaget

Rettspolitisk forening er positive til rusreform. Foreninga mener det er tvingende nødvendig å endre måten samfunnet håndterer rusproblematikk. Dagens ordning med straffeforfølgning fungerer ikke, utsetter mange allerede sårbare mennesker for større prøvelser, og tar opp plasser i allerede fulle fengsler. Samfunnet er ikke tjent med å bruke store ressurser på å straffeforfølge og fengsle mennesker som heller bør fått hjelp og støtte.

3. Forslagets kapittel 13 – Om anvendelsesområdet for den foreslåtte avkriminaliseringsmodellen

Rettspolitisk forening mener utvalget har gjort en bred og grundig vurdering av tilgrensende reguleringer i avgrensningen av anvendelsesområdet for sin avkriminaliseringsmodell. Utvalget signaliserer en forståelse for at straff ikke nødvendigvis er riktig reaksjon, og at den bakenforliggende straffetrusselen kan ødelegge for andre tiltak. Eksisterende tiltak med hjemmel i andre lover enn straffeloven kan ofte være mer egnet for å følge opp brukere av narkotika i ulike situasjoner.

Rettspolitisk forening støtter flertallets forståelse av mandatet, og er enig i at både personer som fyller vilkårene for en avhengighetsdiagnose og andre skal omfattes av den foreslåtte modellen for avkriminalisering. Foreninga mener at en slik forståelse er best egnet til å skape

et tydelig skille mellom samfunnets bruk av straff og samfunnets hjelpetiltak, som er et av formålene med rusreformen.

Foreninga støtter forslaget om at avkriminalisering skal gjelde alle stoffer som betegnes som narkotika etter legemiddeloven § 24. Videre er foreninga enig i at blandingsbruk ikke skal utelukke at stoffet anses for å være til egen bruk, og at det er hensiktsmessig å inkludere anskaffelse av narkotika til egen bruk i modellen. Foreninga støtter at forsøk omfattes av modellen, og at det ikke etableres et særskilt straffebud for medvirkningshandlinger.

Rettspolitisk forening støtter flertallets foreslåtte terskelverdier. Det er nødvendig å fastsette relativt høye terskelverdier for at de tunge brukerne skal kunne omfattes av modellen. Dersom terskelverdiene settes for lavt til at disse inkluderes, ivaretas ikke formålet med rusreformen.

Videre er foreninga enig i at bruk og innehav på offentlig sted må omfattes av modellen. Den motsatte løsningen ville kunne føre til at en sentral del av målgruppen med rusreformen faller utenfor.

4. Forslagets kapittel 14 - Om politiets og andres rolle i avdekking av bruk og befatning med narkotika og pålegg om oppmøte

Rettspolitisk forening støtter utvalgets forslag om at det bare er politiet som skal ha hjemmel til å undersøke bruk av narkotika uten samtykke og pålegge oppmøteplikt for rådgivningsenheten.

Foreninga mener at formålet med å avdekke bruk og innehav av narkotika til eget bruk fremstår noe uklart. Selv om avkriminaliseringen innebærer at bruk og innehav av narkotika fortsatt er ulovlig, er foreninga usikker på hvordan formålet med rusreform ivaretas når politiet fortsatt skal ha hjemmel til å rusteste og visitere mennesker som mistenkes for slike narkotikalovbrudd som foreslås avkriminalisert. Dersom adgangen til visitering opprettholdes, er foreninga enig i at det må avgrenses mot avkledning, og at gjennomgang av mobiltelefon og husransakelse ikke vil være forholdsmessig.

Videre er foreninga usikker på om politiet fortsatt bør kunne beslaglegge eventuelle funn. Utvalget trekker frem som en begrunnelse at samfunnet skal kunne følge med på omfanget, hvilke typer og styrkegraden av narkotikakonsumet i befolkningen. Foreninga mener at beslag i forbindelse med de narkotikalovbruddene som fortsatt er straffbare vil kunne gi en del informasjon om dette.

I forslaget trekkes faren for kriminalitet som følger av beruselsen frem som et hensyn som taler for beslag. Rettspolitisk forening kan ikke se at faren for kriminalitet som følger av beruselsen nødvendigvis er noe større enn faren for at det begås kriminalitet for å skaffe nye brukerdoser. At stoffene skal beslaglegges av hensyn til faren for spredning av stoffer med skadepotensial er heller ikke et godt argument for å opprettholde politiets hjemmel til å beslaglegge stoffene når bruk og innehav avkriminaliseres. For mennesker med en alvorlig

rusavhengighet vil behovet for å skaffe stoff bli enda større etter et beslag, samtidig som muligheten til å være kritisk til det man kjøper minsker.

Så lenge narkotikaen er til eget bruk, mener foreninga at beslag er uheldig. Tunge rusavhengige bruker mye tid på å få tak i stoff. Det må være et mål med rusreformen at de mest utsatte brukerne kan leve et så normalt liv som mulig. For en del tunge brukere er bruk av narkotiske stoffer helt nødvendig for å fungere i hverdagen. Rettspolitisk forening frykter at en fortsatt hjemmel til å beslaglegge narkotika som innehas til egen bruk vil undergrave rusreformens hensikt for de mest belastede narkotikabrukerne. Dersom hjemmelen opprettholdes, bør det inntas i instruks til politiet at det skal utøves skjønn i disse situasjonene, og at det ikke skal tas beslag der det er til ulempe for brukeren.

5. Forslagets kapittel 15 - Om utvalgets forslag til en ny, tredelt reaksjonsmodell

Foreninga støtter utvalgets forslag om en ny tredelt reaksjonsmodell, forankret i det eksisterende kommunale tjenestetilbudet. Forslaget om at det ikke skal følge noen sanksjonering ved brudd på møteplikten hos den rådgivende enheten i kommunen, samt vurderingene rundt dette, stiller foreninga seg også bak.

6. Forslagets kapittel 16 - Om en ny rådgivende enhet i kommunene

Foreninga er enig i forslaget om en ny, rådgivende enhet i kommunene med hjemmel i helse- og omsorgstjenesteloven, og støtter at dette er mer hensiktsmessig enn en nemndsmodell.

Foreninga er negativ til utvalgets forslag om at enheten skal bære navnet “Rådgivende enhet for narkotikasaker”, da dette viser tilbake til straffesektoren, noe som er uheldig i retningsskiftet fra straff til hjelp. Det vil ikke lengre være tale om en *sak* i strafferettslig forstand, men snarere et møte med formål om opplysning og bevisstgjøring, se neste punkt.

Videre mener foreninga at *narkotika* bør erstattes av *illegale rusmidler*, som et mer presist og mindre belastende begrep, både historisk og strafferettslig. Foreninga foreslår med dette at enheten bør hete “Rådgivende enhet for bruk av illegale rusmidler”. Slik understrekes også at det er den enkeltes bruk av rusmidler som er utgangspunktet for møtet hos enheten.

Foreninga er negativ til at et av de to formålene ved møtet hos den rådgivende enheten i kommunen skal være å “opplyse om forbudet mot bruk av narkotika”, med bakgrunn i at dette kan bli en stigmatiserende praksis. Foreninga mener det andre formålet om å “opplyse og bevisstgjøre personen på konsekvenser av rusmiddelbruk, både for vedkommende selv og for andre”, bør være det sentrale, også med bakgrunn i at dette er mer i overensstemmelse med helsesektorens virke- og kompetanseområde ellers.

7. Forslagets kapittel 18 – Problemstillinger etter avkriminalisering: håndtering av opplysninger, behandling av ikke-avgjorte saker og ikke-fullbyrdede reaksjoner samt lemping av gjeldsbyrde

Rettspolitisk forening støtter forslaget om en ordning der visse tidligere ilagte reaksjoner unntas fra politiets attester og vandelsvurderinger, og fortrinnsvis slettes. For at personer som

tidligere er dømt for overtredelser av nå opphevede straffebud skal ha en realistisk sjanse til rehabilitering er det essensielt at gamle opplysninger får et begrenset fremtidig anvendelsesområde.

Foreninga støtter forslaget om å innføre en ordning for lettelse av gjeldsbyrde for personer med rusproblemer, og mener at utvalget oppstiller fornuftige kriterier for en slik ordning. Foreninga savner imidlertid en vurdering av om forslaget vil være kompatibelt med andre ordninger for gjeldslettelse, som gjeldsordning etter lov om frivillig og tvungen gjeldsordning. Rettspolitisk forening legger til grunn at dette utredes nærmere ved et nytt lovarbeid, der videre rettslige konsekvenser av rusreformen innlemmes i andre regelverk.

8. Forslagets kapittel 20 – Dissens fra utvalgsmedlem Rune Solberg Swahn

Rettspolitisk forening støtter flertallet sin vurdering av hva utvalgets mandat innebærer. Foreninga er ikke enig med utvalgets medlem Rune Solberg Swahn, som hevder at utvalgets mandat er begrenset til *rusavhengige*.

Bakgrunnen for mandatet er en erkjennelse av at rusproblematikken hovedsakelig er en helseutfordring og at dagens bruk av straffeforfølgning fører til stigmatisering, og sosial utstøting – i tillegg til en erkjennelse av at dagens straffesystem kan fungerende som en hindring for å tilby adekvat hjelp til de som trenger det.

Håndtering av rusproblemer og andre helsemessige problemer som følge av dette hører inn under helsevesenet og ikke politiet. Denne erkjennelsen gjør seg også gjeldende for personer som ikke er tungt *rusavhengige*, men også personer som har oppsøkt narkotika som følge av rekreasjon- og nysgjerrighet. Også denne typen bruk kan ha potensielle skadelige helsemessige følger, og på grunn av dette må også denne gruppen møtes av kommunen og helsevesenet – ikke politi og påtalemyndighet.

Foreninga er også svært negativ til en rusreform som kun skal omfatte *rusavhengige*, da dette vil innebære at det må lovreguleres hva som er å anse som en *rusavhengig*. Foreninga er bekymret for at denne forståelsen kan bidra til at det vil bli vanskelig å få innvilget adekvat hjelp, og at det vil kunne ha en ytterligere negativ effekt på det sosiale stigmaet og utstøtingen som denne gruppen allerede er rammet av.

Foreninga stiller også spørsmål ved at retur av utenlandske borgere fremheves som et potensielt argument mot reformen. Retur av mennesker som begår straffbare handlinger i Norge og avkriminaliseringen av narkotika er relatert til to ulike hensyn. Rusreformen er ment å ivareta hensynet til mennesker som bruker rusmidler og som potensielt sett trenger hjelp av helsevesenet, ikke politiet. Rusreformen er dermed et resultat av at pønale reaksjoner ikke er et egnet tiltak for å beskytte mennesker mot de negative konsekvensene av illegale rusmidler. Foreninga kan ikke se at dette skulle være mindre aktuelt for utenlandske borgere. Dersom man ønsker å utvise mennesker som følge av straffbare handlinger, må det holdes til områder der pønale reaksjoner er effektive og hensiktsmessige. Et ønske om å utvise

utenlandske borgere er etter foreningas syn, ikke et gyldig argument mot avkriminaliseringen av narkotika.

9. Forslagets kapittel 21 – Spørsmål om lovstruktur

Foreninga støtter det lovstrukturelle forslaget. Etter foreningas syn er det viktig at menneskene som arbeider innenfor de ulike sektorene har enkel tilgang på regelverket de skal håndheve.

Foreninga er likevel bekymret for at regelverket skal være vanskelig tilgjengelig for individene det er ment å beskytte. Foreninga ønsker å presisere viktigheten av godt opplysningsarbeid i forbindelse med innføringen av reformen, og god opplæring av ansatte i de ulike sektorene i det nye regelverket. I tillegg understreker foreninga behovet for gratis rettshjelp, et behov som særlig gjør seg gjeldende dersom reformen vedtas.

Eventuelle spørsmål kan rettes til styret i foreninga på e-post styret2@rpf.no.

Med vennlig hilsen
Tonje Lilaas Larsen
Rettspolitisk forening